

**SASTAMALAN
VARHAISKASVATUSSUUNITELMA
2022**

Sisällys

1.	Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat	3
1.1	Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus	3
1.2	Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma	4
1.3	Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma.....	5
2.	Varhaiskasvatuksen tehtävät ja yleiset tavoitteet Sastamalassa.....	7
2.1	Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat veloitteet	7
2.2	Varhaiskasvatuksen toimintamuodot	9
2.3	Varhaiskasvatus osana uudistuvaa kasvuympäristöä tulevaisuuden tekijöille.....	10
2.4	Arvoperusta	11
2.5	Oppimiskäsitys	12
2.6	Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus	13
2.7	Laaja-alainen osaaminen	13
2.7.1	Ajattelu ja oppiminen.....	14
2.7.2	Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu.....	15
2.7.3	Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot	15
2.7.4	Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen.....	15
2.7.5	Osallistuminen ja vaikuttaminen.....	16
3.	Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri.....	17
3.1	Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet	18
3.2	Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt	22
3.3	Yhteistyö varhaiskasvatuksessa	23
4.	Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen.....	26
4.1	Pedagogisen toiminnan viitekehys	26
4.2	Pedagoginen dokumentointi	27
4.3	Monipuoliset työtavat.....	27
4.4	Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä	28

4.5	Oppimisen alueet.....	29
4.6	Kieleen ja kulttuuriin liittyviä erityiskysymyksiä	39
5.	Lapsen tuki.....	41
5.1	Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut.....	41
5.1.1	Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut	42
5.2	Yhteistyö tuen aikana	45
5.2.1	Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö	45
5.2.2	Monialainen yhteistyö.....	46
5.3	Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa.....	47
5.3.1	Yleinen tuki.....	49
5.3.2	Tehostettu tuki.....	50
5.3.3	Erityinen tuki.....	52
5.3.4	Tuen muodot	54
5.4	Lapsen tuen arviointi	56
5.5	Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana	57
5.6	Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista.....	59
6.	Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus	62
7.	Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa.....	63
7.1	Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa	63

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatustalain perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatus toteutetaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatustalaki, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetustalaki, on osa varhaiskasvatusta. Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista. Varhaiskasvatuksen valtakunnallisen ohjauksen tarkoituksena on luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle.

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys.

1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatussuunnitelma on laadittu siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen

järjestämistä paikallisesti kaikissa varhaiskasvatuksen yksiköissä. Suunnitelman laatimisessa on otettu huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevaa arviointitietoa ja kehittämistyön tuloksia.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa on otettu huomioon myös muut paikalliset suunnitelmat, kuten:

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat ja päätökset
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma
- seutukunnallinen kotoutumissuunnitelma
- kestävän kehityksen malli
- muut Sastamalan kaupungin tekemät koulutusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat ja päätökset

Sastamalassa paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan ja hyväksytään suomen kielellä annettavaa varhaiskasvatusta varten. Suunnitelma pohjautuu valtakunnallisiin perusteisiin ja sisältää paikalliset täydennykset. Varhaiskasvatussuunnitelman asioiden käsittelyssä noudatetaan perusteiden rakennetta ja käsittelyjärjestystä. Suunnitelma on sähköisenä kaupungin kotisivuilla.

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan yhteisenä kaikille kaupungin varhaiskasvatuksen toimintamuodoille. Kaupungin yksityiset palveluntuottajat noudattavat paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa sellaisenaan tai vaihtoehtoisesti palvelun tuottaja tuo oman suunnitelmansa ja/tai tarkennukset paikalliseen suunnitelmaan sivistyslautakunnan hyväksyttäväksi.

Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnan yhteydessä on huomioitu Sastamalan muut lasta ja perhettä koskevat paikallisella tasolla tehdyt suunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa ja paikallisessa suunnitelmassa on rakennettu jatkumoa varhaiskasvatussuunnitelman ja esiopetuksen sekä perusopetuksen opetussuunnitelmien välille. Henkilöstö on osallistunut erilaisiin varhaiskasvatussuunnitelmaa koskeviin koulutuksiin. Kaikissa yksiköissä käytettiin 2–3 lauantapäivää varhaiskasvatussuunnitelman työstämiseen. Lapset ja vanhemmat kutsuttiin VASU iltoihin, joissa toiminnan kautta tuotiin varhaiskasvatussuunnitelmaa esille ja kerättiin lasten ja vanhempien ajatuksia suunnitelmasta.

Varhaiskasvatuksen paikallinen arviointi esitetään pääpiirteissään luvun 7 yhteydessä.

1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatusturva turvaa lapselle oikeuden saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi Sastamalassa jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoitossa olevalle lapselle laaditaan varhaiskasvatussuunnitelma yhdessä huoltajien kanssa. Lapsen mielipide ja toiveet selvitetään havainnoimalla, dokumentoimalla ja keskustellen. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu ja tarpeet. Suunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan pedagogiselle toiminnalle. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoitossa. Suunnitelman toteutumista arvioidaan ja päivitetään säännöllisesti, vähintään kerran vuodessa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä asiakirja.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnasta ja toteutumisen arvioinnista päiväkodeissa vastaa henkilö, jolla on varhaiskasvatuksen opettajan kelpoisuus. Perhepäivähoitossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa tehtäessä käytetään varhaiskasvatuksen aluejohtajan asiantuntijuutta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen osallistuvat tarpeen mukaan lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnan yhteydessä huoltajille kerrotaan tiedon siirtämisen tärkeydestä. Samalla pyydetään kirjallinen lupa tiedonsiirtoon.

Sastamalassa lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan Opetushallituksen mallilomakkeelle, jota tarvittaessa muokataan paikallisesti sopivaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa tuen näkökulmasta käsitellään paikallisen suunnitelman luvussa 5 ja arvioinnin ja kehittämisen näkökulmasta luvussa 7.

Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma. Varhaiskasvatuksen järjestämiseksi välttämättömät tiedot kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Sastamalan varhaiskasvatuksessa on käytössä oma lomake lapsen lyhytaikaiseen lääkehoitoon.

2. Varhaiskasvatuksen tehtävät ja yleiset tavoitteet Sastamalassa

Varhaiskasvatus edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin

kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina. Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatustilain mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoidossa tai muuna varhaiskasvatuksena. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla.

Kunta voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja yksityisiltä palveluntuottajilta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Yksityisen palvelun järjestäjän ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä sosiaali- ja terveysalan lupaja ja valvontavirasto.

Sastamalassa päätöksen tarjottavista varhaiskasvatusmuodoista tekee sivistyslautakunta kaupunginvaltuuston myöntämän määrärahan puitteissa. Sastamalassa varhaiskasvatusta toteutetaan päiväkotitoimintana ja perhepäivähoitona. Kaupungin varhaiskasvatuksen vaihtoehtona perheelle voidaan tarjota palveluseteliä yksityiselle palveluntuottajalle, perhe voi valita yksityisen palvelun, jota kaupunki valvoo, tai kotihoidon.

Sastamalassa varhaiskasvatusta kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti. Kaikki lapset voivat osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta. Kunnan käytettävissä tulee olla varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti varhaiskasvatuksen erityisopettajien palveluja.

Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

- 1) edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
- 2) tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista;
- 3) toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
- 4) varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
- 5) turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
- 6) antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
- 7) tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
- 8) kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
- 9) varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
- 10) toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus turvalliseen oppimisympäristöön. Oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle tarjotaan täysipainoista ravintoa. Ruokailu järjestetään tarkoituksenmukaisesti ja ohjatusti. Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamaton. Turvallisuuden edistäminen on suunnitelmallista ja riskikartoitukset tehdään säännöllisesti.

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait.

2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot Sastamalassa ovat päiväkotitoiminta ja perhepäivähoito. Sastamalan varhaiskasvatus jakaantuu neljälle alueelle: etelä, keskusta, länsi ja pohjoinen. Päivähoitoyksiköt löytyvät luetteloituna Sastamalan kaupungin nettisivuilta. (www.sastamala.fi)

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä järjestetään perhepäivähoitajan kodissa tai ryhmäperhepäiväkodissa. Kodeissa työskentelevät perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä varhaiskasvatuksesta. Perhepäivähoidon johtaminen tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarussuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa otetaan huomioon henkilöstön mitoitus ja ryhmien enimmäiskokoon liittyvät säännökset. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara; kun kaikkien osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät että ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Varhaiskasvatuslaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja varhaiskasvatuksen opettajien sekä varhaiskasvatuksen erityisopettajien pedagogista vastuuta. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksen opettajat, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä.

Esiopetusikäisellä lapsella on mahdollisuus osallistua esiopetusta täydentävään varhaiskasvatukseen lapsen esiopetuspaikassa. Vuorohoitoa järjestetään Keskustan ja Häijään päiväkodeissa. Vuorohoito on tarkoitettu lapsille, joiden hoidon tarve johtuu molempien huoltajien vuorotyöstä tai ammatillisesta opiskelusta. Ympäri vuorokautista vuorohoitoa järjestetään Häijään päiväkodissa ja vuorohoitoa klo 5.00–23.00 välillä Ojansuun päiväkodissa. Vuorohoidossa lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä. Tämä huomioidaan pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa.

Varhaiserityiskasvatuksen ohjausryhmä koordinoi koko kunnan varhaiserityiskasvatustalvueluita. Varhaiserityiskasvatuksen tuki ja konsultaatioapu käytännön varhaiskasvatustyössä on tärkeä yhteistyömuoto. Varhaiskasvatuksen henkilöstö tekee yhteistyötä omissa yksiköissään, yksiköiden välillä ja myös laajemmin erilaisissa työryhmissä ja tiimeissä. Yhteistyö toteutuu esimerkiksi yhteisten tapahtumien, tilojen käytön ja sisäisen kouluttamisen kautta. Varhaiskasvatuksen supistetun ajan toiminnan (mm. kesäpäivystys) ja perhepäivähoidon varahoidon järjestäminen edellyttävät tiivistä yhteistyötä eri toimintamuotojen kesken.

2.3 Varhaiskasvatus osana uudistuvaa kasvu ympäristöä tulevaisuuden tekijöille

Sastamalan kaupungin strategiassa on yhtenä tavoitteena *Uudistuva kasvu ympäristöä tulevaisuuden tekijöille*. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Haluamme tarjota lapsille hyvän elämän eväät kasvua, kehitystä ja luovuutta tukevilla kasvatus- ja opetuspalveluilla, jotka ovat osa kaupungin perhepalveluverkoston. Muokkaamme toimintaamme ja oppimisympäristöämme aktiivisesti siten, että se tukee lasten kehitystä ja oppimista. Varhaiskasvatus, esiopetus osana varhaiskasvatusta ja perusopetus muodostavat lapsen kehityksen kannalta johdonmukaisesti etenevän jatkumon.

Varhaiskasvatuksessa luodaan sellaiset yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä hyödynnetään varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan Sastamalan varhaiskasvatuksen *Tiedonsiirto ja arkistointi –ohjeistusta*.

Varhaiskasvatuksen aloittamisessa on tärkeää vanhemman ja lapsen yhteinen tutustumisaika varhaiskasvatustyksikössä. Kun perhe on saanut päätöksen varhaiskasvatuspaikasta, huoltajat ottavat yhteyttä ja sopivat tutustumisesta varhaiskasvatustyksikköön. Huoltajat ja lapsi tekevät tutustumiskäyntejä ennen varsinaista varhaiskasvatuksen alkua 1–3 kertaa tarpeen mukaan. Ensimmäisissä tapaamisissa keskustellaan varhaiskasvatukseen liittyvistä toiveista ja kodin ja varhaiskasvatustyksikön käytänteistä. Varhaiskasvatuksen alkaessa sovitaan lapsen yksilöllisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta. Suunnitelmaan kirjataan lapsen kokonaisvaltaista kasvua tukevat tavoitteet yhdessä huoltajien kanssa.

Tilanteessa, jossa *varhaiskasvatusryhmä tai varhaiskasvatustyksikkö vaihtuu*, joskus kesken toimintakaudenkin, lapselle järjestetään mahdollisuus tutustua uuteen ryhmään. Tällaiset siirrot tehdään aina neuvotellen ja keskustellen huoltajien kanssa, niin että lapsen etu huomioidaan. Tarvittaessa järjestetään siirtopalaveri. Yhteneväinen toimintakulttuuri sekä arvoperusta helpottavat ryhmästä ja yksiköstä toiseen siirtymistä.

Varhaiskasvatuksesta esiopetukseen siirtymisvaiheessa lapsi ja huoltajat tutustuvat esiopetuspaikkaan keväällä tai alkukesästä. Esiopetusyksiköt kutsuvat lapsen huoltajineen tutustumispäivään tai -iltaan yksikkökohtaisesti. Esiopetukseen siirtyvälle lapselle täytetään tiedonsiirtolomake yhdessä huoltajien kanssa. Lomake toimitetaan lapsen esiopetuspaikkaan. Varhaiskasvatussuunnitelma arkistoidaan *Tiedonsiirto ja arkistointi* –ohjeistuksen mukaisesti. Tehostetun ja erityisen tuen lapsista vain pedagoginen arvio tai selvitys siirtyy tulevaan esiopetuspaikkaan ja kevään palaverissa tieto siirtyy huoltajien läsnä ollessa.

Esiopetuksesta perusopetukseen siirtyminen on kuvattu Sastamalan kaupungin esiopetussuunnitelmassa. Tästä nivelvaiheesta on olemassa selkeät käytänteet koko Sastamalassa ja *Tiedonsiirto ja arkistointi* –ohjeistus ohjeistaa myös tämän nivelvaiheen tiedonsiirtoa.

2.4 Arvoperusta

Varhaiskasvatuksemme arvojen taustalla ovat Sastamalan kaupungin strategiassa mainitut arvot: *rohkea realismi, osaava uudistuminen, yhteistyön voima, elinvoimaisuus ja asukkaiden hyvinvointi.*

Sastamalan kaupungin varhaiskasvatuksen keskeisiä arvoja ovat turvallisuus, osallisuus, yhteisöllisyys, rohkeus ja kestävä kehitys. Näiden arvojen mukaan toimiessamme takaamme jokaiselle lapselle turvallisen kasvun ja opin polun. Pedagoginen ajattelumme perustuu lapsen vahvuuksien huomioimiseen ja hyvän itsetunnon tukemiseen kaikessa toiminnassamme. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsen itseisarvoisesta merkityksestä. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas sellaisena kuin hän on.

Avoin ja kunnioittava suhtautuminen kaikkiin perheisiin sekä perheiden erilaisiin katsomuksiin, uskontoihin, perinteisiin ja kasvatuskäsityksiin on rakentavan vuorovaikutuksen ja kasvatuksen perusta. Henkilöstön ja huoltajien säännöllinen yhteistyö auttaa turvaamaan lasten hyvinvointia. Perheiden kokonaisvaltainen hyvinvointi on osa arvoperustaamme ja toimiminen perhepalveluverkostossa on osa tätä hyvinvoinnin tukemista.

Varhaiskasvatuksen tehtävä on myös ohjata lasta terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Perhepalveluverkoston Terve ja liikkuva Sastamala -malli tukee tätä tavoitetta. Kestävän elämäntavan periaatteita varhaiskasvatuksessa vahvistetaan ja noudatetaan Sastamalan varhaiskasvatuksen Kestävän kehityksen suunnitelman mukaisesti eri yksiköissä.

2.5 Oppimiskäsitys

Oppiminen perustuu lapsen aiempaan tietoon ja oppimiskokemuksiin. On hyvä muistaa, että lapsella on historia jo ennen varhaiskasvatuspalveluiden piiriin siirtymistä. Oppiminen on sidoksissa siihen ympäristöön, kulttuuriin ja aikaan, jossa lapsi elää ja toimii. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Oppimista tapahtuu paljon arjen tilanteissa ja niillä on tärkeä pedagoginen merkitys. Sastamalan varhaiskasvatuksessa painotetaan leikin merkitystä oppimisessa.

Lapsi rakentaa tietoa osana yhteisöä, yksin ja vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Lasten keskinäinen vuorovaikutus ja vertaissuhteiden merkitys ovat oppimisessa merkittäviä. Vuorovaikutuksessa toimiessaan lapsi saa harjoitella erilaisia taitoja oman kehitystasonsa mukaisesti. Lapsi tarvitsee aikaa harjoitella ja kokea. Lasten keskinäisten vertaissuhteiden ohella merkityksellistä on lapsen ja kasvattajan vuorovaikutus.

Ilon kautta oppiminen. Positiivinen oppimisympäristö ja ilo edistävät lapsen hyvinvointia, kehitystä ja oppimista. Lapsille otollisen oppimisympäristön luomisessa pienryhmätoiminnalla on tärkeä

rooli. Pienryhmässä lasten ja aikuisen vuorovaikutus on läheisempää ja lapsella on mahdollisuutta paremmin kuulluksi. Lasta kuunnellaan, hänen aloitteistaan kiinnostutaan ja niihin suhtaudutaan vakavasti.

2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

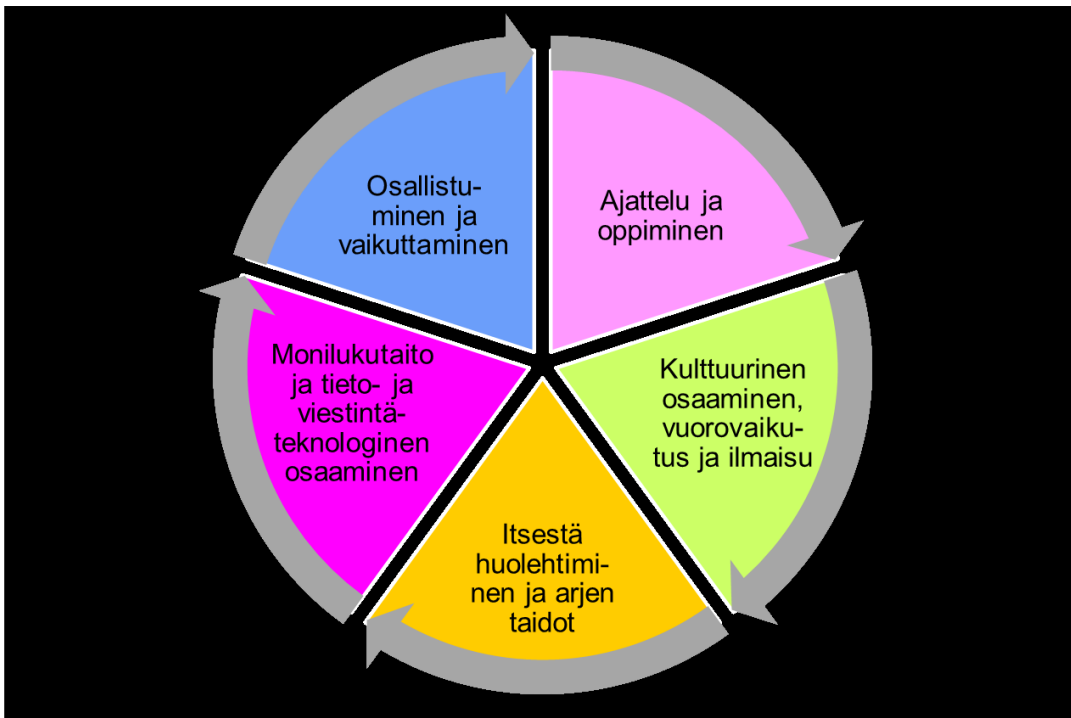
Varhaiskasvatus on opetuksen, kasvatuksen ja hoidon muodostama johdonmukainen kokonaisuus, jossa painottuu pedagogiikka. Henkilöstön kouluttautuminen on tärkeää, jotta käytettävissä on uusin ja ajantasainen tieto. Koko kaupungin varhaiskasvatushenkilökunnalle suunnatut koulutukset takaavat pedagogisen asiantuntemuksen sekä sen, että moniammatillisella henkilöstöllä on yhteinen ymmärrys siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää.

Varhaiskasvatus on pedagogisesti suunniteltua, tavoitteellista ja ammatillisesti johdettua. Suunnittelun pohjana ovat lasten yksilölliset varhaiskasvatussuunnitelmat, joiden pohjalta laaditaan ryhmävasut ja toimintasuunnitelma yksiköihin. Kasvattaja on aktiivisesti läsnä arjessa, kuuntelee ja keskustelee, haastattelee lapsia ja ottaa toiveita huomioon suunnittelussa ja toiminnassa. Suunnittelu lähtee lapsen maailmasta ja kiinnostuksen kohteista. Toimintaa havainnoidaan, arvioidaan ja kehitetään jatkuvasti.

2.7 Laaja-alainen osaaminen

Laaja-alaisella osaamisella tarkoitetaan tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon muodostamaa kokonaisuutta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja tilanteen edellyttämällä tavalla. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Ympäröivän maailman muuttuessa myös laaja-alaisen osaamisen tarve korostuu. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu ja työn teko sekä kansalaisena toimiminen edellyttävät nyt ja tulevaisuudessa laaja-alaista, tiedonrajat ylittävää osaamista.

Varhaiskasvatuksen perusteissa kuvataan viisi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-aluetta (Kuvio 1).

Kuvio 1 Laaja-alaisen osaamisen alueet

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lapsen laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa.

2.7.1 Ajattelu ja oppiminen

Ajattelu ja oppiminen kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

- lorut, musisointi, draamatoiminta
- monipuolinen liikkuminen päivittäin
- ongelmanratkaisu
- kannustus vaativien asioiden kokeiluun
- kannustus itsensä haastamiseen
- kannustetaan jatkamaan epäonnistumisesta eteenpäin
- iloitaan onnistumisista yhdessä lapsen kanssa
- rohkaistaan lapsia kysymään ja kyseenalaistamaan asioita
- toiminnan dokumentointi, siitä keskustelu ja yhteinen pohdinta

2.7.2 Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille kulttuurisesti monimuotoisessa maailmassa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

- rohkaistaan lasta tutustumaan toisiin ihmisiin
- järjestetään juhlia ja yhteisiä leikkejä
- harjoitellaan yhteistyötä
- ohjataan lasta ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin
- tutustutaan omaan lähiympäristöön ja sen kulttuuriin
- ohjataan lasta arvostamaan omaa ja toisten perheitä, niiden tapoja ja perinteitä
- rohkaistaan lasta moninaiseen itsensä ilmaisuun
- tuetaan kielitietoisuutta

2.7.3 Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtiminen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Kyse on yksilön hyvinvoinnista sekä kestävään elämäntapaan sitoutumisesta. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä tukea lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

- ohjataan lasta huolehtimaan itsestä ja toisista
- itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan
- keskustellaan lasten ja huoltajien kanssa arkirytmien, ruokailun ja levon merkityksestä
- huomioidaan monipuolinen ja riittävä liikkuminen
- pohditaan yhdessä lasten kanssa heidän hyvää oloaan edistäviä ja haittaavia tekijöitä
- ohjataan turvalliseen liikkumiseen lähiympäristössä
- rohkaistaan pyytämään ja hakemaan apua tarvittaessa
- lapsen tunnetaitoja vahvistetaan opettelemalla tiedostamaan ja nimeämään tunteita

Monilukutaito on keskeinen perustaito, jonka kehittyminen luo perustan muulle oppimiselle ja opiskelulle.

- lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä
- harjoitellaan käsitteitä
- Kannustetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan erilaisia viestejä
- hyödynnetään lapsille suunnattuja kulttuuripalveluita
- ympäröidään lapset rikkaalla tekstiympäristöllä
- tutustutaan tieto- ja viestintäteknologiaan monipuolisesti
- hyödynnetään tv-t laitteita, esim. oppimista tukevia pelejä osana varhaiskasvatusta
- opastetaan lapsia tv-t laitteiden käytössä
- hyödynnetään digitaalista dokumentointia osana arkea

2.7.5 Osallistuminen ja vaikuttaminen

Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.

Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön ja huoltajien kanssa. Kun lapset ovat vaikuttamassa, he oppivat samalla hahmottamaan yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Lapsia kannustetaan auttamaan toisiaan ja pyytämään apua tarvittaessa.

- turvataan lapsen oikeus tulla kuulluksi
- kohdataan lapsi arvostavasti
- tuetaan lapsen taitoja ja halua osallistua yhteiseen toimintaan
- vastataan lasten aloitteisiin ja sallitaan lasten vaikuttaa

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuurilla tarkoitetaan historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunutta tapaa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin. Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu mm.

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisoitteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun ja sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen.

Sastamalassa varhaiskasvatustyön toimintakulttuuria tukevat säännölliset ja yhteisesti sovitut suunnittelu- ja tiedotuskäytännöt. Kaikissa yksiköissä pidetään suunnittelupäivä toimintasuunnitelman laatimiseen, yksiköiden viikkopalaverit tiedottamiseen ja tiimien pedagogiset viikkopalaverit ryhmän toiminnan suunnitteluun ja arviointiin. Hyvillä palaverikäytännöillä varmistetaan tiedonkulku, laadukas pedagoginen toiminta ja nopea tilanteisiin reagointi.

3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Toimintakulttuuria tulee jatkuvasti arvioida ja kehittää. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestäessä, kehittäessä ja arvioitaessa on erityisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toiminnan kehittämisessä. Toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteena Sastamalassa on lasten ja huoltajien osallisuuden lisääminen sekä henkilöstön osaamisen ja ammatillisuuden vahvistaminen. Henkilöstön osaamistarpeet huomioidaan vuosittaista koulutussuunnitelmaa laadittaessa. Toimintakulttuurin kehittäminen edellyttää toimintakulttuuri -käsitteen avaamista, henkilöstön itsearviointia, keskustelua toimintatavoista ja asenteista sekä sovittuihin käytänteisiin sitoutumista.

Toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilökunta oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Koulutusmyönteisyys, avoimuus uusille ideoille, rohkeus kokeilla sekä oman työn säännöllinen arviointi ja tätä kautta toiminnan kehittäminen ovat oleellinen osa oppivaa yhteisöä.

Sastamalan kaupungin varhaiskasvatuksessa toiminnan perustana on positiivinen ja kannustava ajattelu, joka luo puitteet myönteiselle vuorovaikutukselle. Varhaiskasvatuksen toiminta on näkyvää ja avointa. Varhaiskasvatuksen työntekijät kannustavat, rohkaisevat ja kuuntelevat toisiaan. Kaikki osallistuvat yhteiseen keskusteluun. Oman ammattitaidon kehittäminen nähdään tärkeänä osana työtä ja koulutuksiin suhtaudutaan myönteisesti. Henkilöstöä kannustetaan työnkiertoon sekä omien ja yhteisten toimintatapojen tarkasteluun.

Varhaiskasvatussuunnitelmaa käytetään aktiivisesti toiminnassa ja sitä kehitetään ja päivitetään vuosittain. Pienryhmätoiminta sekä ryhmäraajat ylittävä toiminta ovat keskeisiä kehitettäviä toimintatapoja. Tavoitteena on yhteisvastuu lapsista. Kaupunkimme varhaiskasvatuksessa on sovittu yh-

teisiä pedagogisesti perusteltuja toimintatapoja liittyen ruokailuun, lepoon, ulkoiluun ja liikkumiseen. Myös näitä toimintatapoja kehitetään ja arvioidaan säännöllisesti. Sekä lasten että aikuisten vahvuuksia hyödynnetään monipuolisesti toiminnassa.

Sastamalan varhaiskasvatusyhteisön toimintaa arvioidaan ja kehitetään jatkuvasti. Kehittämisessä hyödynnetään ajankohtaista tutkimustietoa. Yksiköiden oma suunnittelu- ja kehittämispäivä pidetään toimintakauden alussa. Toimintaa ja tavoitteita arvioidaan tammikuussa ja toimintakauden lopussa.

Henkilöstön jäsenet, lapsi ja huoltajat osallistuvat toiminnan kehittämiseen. Arvioinnista saadut palautteet toimivat kehittämisen välineenä.

Varhaiskasvatuksen johtaminen on organisoitua ja vastuut on jaettu selkeästi. Yksiköiden johtajat vastaavat pedagogiikan johtamisesta omissa yksiköissään. Johtajat huolehtivat siitä, että yhteisesti sovittuihin toimintatapoihin sitoudutaan ja että niitä kehitetään ja arvioidaan säännöllisesti. Myös johtajuutta kehitetään ennalta sovitusti ja systemaattisesti.

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Sastamalan kaupungin varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa korostetaan leikin merkitystä lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Varhaiskasvatuksen henkilöstö on helposti lähestyttävää ja läsnäolo on aitoa ja välittävää: lapsia kuunnellaan ja otetaan syliin. Myönteisen palautteen merkitys on keskeinen kaikessa toiminnassamme. Henkilöstön välinen lämmin ja avoin vuorovaikutus mahdollistaa tilanteisiin heittäytymisen. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Osallisuutta edistävässä toimintakulttuurissa lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Kaikessa toiminnassa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa. Osallisuutta edistää lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta.

Sastamalan kaupungin varhaiskasvatuksessa tavoitteena on yhdessä tekemisen kulttuuri, jossa yhdessä toimitaan lasten parhaaksi. Keskeistä on kehittää monipuoliset mahdollisuudet henkilöstön, lasten ja huoltajien osallisuudelle. Huoltajia kannustetaan osallistumaan yhteisön toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Osallistavassa toimintakulttuurissa jokainen saa tuoda esiin omia vahvuuksiaan ja oma-aloitteisuuttaan.

Pienissä ryhmissä toimiminen lisää lapsen osallisuutta ja tätä toimintamuotoa käytetään aktiivisesti. Henkilöstö havainnoi lasten mielenkiinnonkohteita, ideoita ja ajatuksia ja käyttää näitä havaintoja toiminnan suunnittelussa. Näin lapsille muodostuu käsitys, että he voivat vaikuttaa itseään koskeviin asioihin.

Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämäänsä vaikuttavissa asioissa. Osallisuus on keskustelua kaikkien ryhmän jäsenten kesken. Lapsen yksilöllisyys, ikä ja taitotaso huomioidaan osallistamisen suunnittelussa ja toteuttamistavoissa.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnistetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskoon ja katsomukseen on perusoikeus. Henkilöstöltä edellytetään tietoa sekä suomalaisesta kulttuuriperinnöstä että toisista kulttuureista ja katsomuksista. On tärkeää osata katsoa asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan.

Sastamalan kaupungin varhaiskasvatuksessa huomioidaan jokaisen yhteisön jäsenen kieli, kulttuuri, uskonto ja katsomus. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan avoimesti. Henkilöstö vahvistaa lapsen identiteettiä tuomalla esiin näkökulmia sekä suomalaisesta kulttuuriperinnöstä että muista kulttuureista. Henkilöstö on valmis ottamaan selvää muista kulttuureista ja niiden toimintatavoista. Kasvattaja toimii itse lapsille mallina eri kulttuureihin suhtautumisessa.

Sastamalan kaupungin varhaiskasvatuksessa tavoitteena on tarjota lapsille monipuolinen kielellinen malli. Vuorovaikutuksessa pyritään siihen, että lapselle syntyy myönteinen käsitys erilaisista kielenkäytön tavoista. Lasten kielellisten lähtökohtien huomioiminen on ensiarvoisen tärkeää. Kasvattajat kiinnittävät huomiota omaan kielenkäyttöön ja käyttävät rikasta kieltä. Sadut, tarinat, lorut, runot ja laulut ovat keskeisiä kielen kehittämisen välineitä. Kieli on läsnä kaikkialla ja kielen avulla lapsi liittyy yhteisöön. Toiminnassa huomioidaan myös vaihtoehtoiset ilmaisutavat, esimerkiksi ilmeet, eleet, tukiviittomat ja kuvat.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksessa liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona, sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia. Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään suunnitelmallisesti. Olenamista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa.

Sastamalan varhaiskasvatus on osa perhepalveluverkostoa, jonka yhtenä tavoitteena on terveet ja liikkuvat lapset ja nuoret. (*Terve ja liikkuva Sastamala malli.*) Liikunta- ja ravitsemuskasvatus ovat erityisinä kehittämisen osa-alueina. Varhaiskasvatuksessa tarjotaan lapsille monipuoliset liikkumisen mahdollisuudet. Henkilöstö suunnittelee ja toteuttaa lasten tarpeisiin, ajatuksiin ja ideoihin perustuvaa liikuntaa päivittäin. Lapsilla on päivittäin mahdollisuus sekä ohjattuun että vapaaseen liikkumiseen sisällä ja ulkona. Lähiympäristön liikkumis- ja ulkoilumahdollisuuksia hyödynnetään säännöllisesti. Varhaiskasvatuksen henkilöstö on saanut Sapere- ravitsemuskoulutusta. Sapere mallia hyödynnetään varhaiskasvatussyksiköissä.

Sastamalan kaupungin varhaiskasvatukseen on laadittu kestävä kehityksen suunnitelma, jonka perusteella yksiköt ovat laatineet omat suunnitelmansa. Lisäksi kaikkiin yksiköihin on laadittu turvallisuussuunnitelma ja perehdytyskansio. On tärkeää, että jokainen yhteisön jäsen tuntee olonsa

turvalliseksi. Yhteisöllisyyden ja yhteenkuuluvuuden tunne lisäävät turvallisuuden tunnetta. Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Lasten kanssa tutustutaan lähiympäristöön ja harjoitellaan erilaisia luonnossa liikkumisen tapoja. Käytetään kierrätysmateriaaleja ja kiinnitetään hankinnoissa erityistä huomiota kestävyys.

3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen ja esteetön oppimisympäristö. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytänteitä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristö käsitteenä sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristössä.

Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella ryhmän jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Lapsia rohkaistaan kysymään ja lasten kysymyksiin vastataan. Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tieto- ja viestintäteknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä.

Sastamalan kaupungin varhaiskasvatuksessa hyödynnetään monipuolisesti erilaisia oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöt koostuvat kiinnostavista leikkiympäristöistä, houkuttelevista ja rohkaisevista oppimistilanteista, haasteista ja mahdollisuuksista liikkua, leikkiä, tutkia ja oppia. Keskeisimpiä oppimisympäristöjämme ovat varhaiskasvatustyksikön sisä- ja ulkotilat, metsä, lähiympäristön puistot ja palvelut, sekä kirjasto.

Sisätilojen viihtyisyyteen ja kodikkuuteen panostetaan. Tilat kutsuvat lasta leikkimään ja liikkumaan. Leikki- ja liikuntavälineet ovat lasten saatavilla. Välineitä ja materiaaleja päivitetään säännöllisesti ja hankinnat suunnitellaan pedagogisesti. Hankinnoissa otetaan huomioon lasten toiveet ja mielenkiinnonkohteet sekä huoltajien ajatukset. Varhaiskasvatusympäristö elää, joustaa ja muuttuu lasten tarpeiden ja mielenkiinnon mukaan. Lasten kädenjälki näkyy jokaisessa varhaiskasvatustyksikössä.

Oppimisympäristön muokkaaminen ja kehittäminen ovat olennainen osa varhaiskasvatuksen suunnittelua ja toteutusta. Toiminnan eri muotojen sekä oppimisen alueiden tulee näkyä toimintaympäristöissä. Oppimisympäristön tulee tukea lasten uteliaisuutta, oppimisen halua, ohjata leikkiin ja aktiivisuuteen ja taiteelliseen ilmaisuun. Oppimisympäristön tunneilmasto on lapsen hyvinvoinnin, kehityksen ja oppimisen kannalta tärkeä tekijä. Turvallinen ja salliva oppimisympäristö luo luottavaisen ilmapiirin, jossa ei kiusata. Turvallisessa oppimisympäristössä lapsi uskaltaa yrittää ja kokeilla.

3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä tuetaan lapsen varhaiskasvatuksen järjestämistä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjällä.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheitten moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi.

Sastamalan kaupungin varhaiskasvatuksessa huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö on aktiivista ja arvostavaa. Huoltajien mielipiteitä kunnioitetaan ja yhteistyötä tehdään aina lapsen parhaaksi. Huoltajille tarjotaan monenlaisia yhteistyön mahdollisuuksia. Huoltajat voivat valita, miten osallistuvat ja hyödyntävät tarjottuja mahdollisuuksia. Yhteistyön henki on positiivinen ja myönteiset yhteistyökokemukset synnyttävät uusia tapoja lisätä osallisuutta. Myös huoltajien keskinäisen yhteistyön toteutumista tuetaan erilaisten tapahtumien ym. avulla. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö toteutuu:

- aloituskeskustelu
- päivittäiset keskustelut vanhempien kanssa
- lapsen yksilölliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan liittyvät keskustelut
- lapsen tuen tarpeeseen liittyvät keskustelut (tuen kolmiportaisuus)
- sovitut keskustelut ja lapset puheeksi –menetelmän käyttö tarvittaessa
- asiakaskyselyt
- vanhempainillat ja muut tapahtumat, projektit
- kehitetään vähitellen vanhempien kanssa tehtävää yhteistyötä ja viestintää erilaisten sähköisten viestintäkanavien kautta. (eAsiointiportaali)

Monialainen yhteistyö

Monialaisen yhteistyön tavoitteena on varmistaa varhaiskasvatuksen toteuttaminen toimintayksikössä lapsen tarpeita vastaavasti. Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet. Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä.

Sastamalan kaupungissa toimii perhepalveluverkosto. Perhepalveluverkostolla tarkoitetaan kaikkia lasten, nuorten ja perheiden kanssa työskenteleviä tahoja ja heidän työntekijöitään. Sastamalan perhepalveluverkosto on Sastamalan kaupungin alueella toimivien erillisten ja itsenäisten organisaatioiden muodostama yhteinen rakenne. Koko perhepalveluverkoston yhteinen päämäärä on asukkaiden elämänhallinnan vahvistaminen, joka on kaiken perhepalveluverkoston toiminnan perustana ja vaikutuksena kaikille niille muille toiminnoille, joita lasten, nuorten ja perheiden palveluissa saadaan aikaan. Tavoitteena on, että perheille annetaan tukea riittävän varhaisessa vaiheessa ja riittävän tehokkaasti; verkoston toiminta on oikea-aikaista ja oikein mitoitettua. Moniammatillinen verkosto tekee työtä ja etsii ratkaisuja yhdessä.

Kuvio 2 Sastamalan perhepalveluverkosto

Moniammatillisen yhteistyön tavoitteena on aina lapsen etu. Eri alojen ammattilaiset tuovat keskusteluun oman näkemyksensä ja niiden avulla luodaan lapsen kasvua ja kehitystä tukevia tavoitteita. Moniammatillisen yhteistyön toteutumista arvioidaan säännöllisesti ja systemaattisesti. Palautetta kerätään monipuolisesti eri yhteistyötahoilta.

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 3).

Kuvio 3. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

- Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa.
- Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön johdolla suunniteltu toiminta täydentävät toisiaan.
- Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvuympäristöönsä liittyvät merkittävät asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana.
- Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia.

4.2 Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi auttaa lasten oppimisen, kasvun sekä kehityksen seurannassa. Dokumentointia tarvitaan myös oman työn suunnittelussa, arvioinnissa sekä toiminnasta tiedottamiseen vanhemmille. Dokumentointi on jatkuva prosessi ja sen avulla seurataan myös varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista.

Havainnointi ja siihen liittyvä dokumentointi tuovat lasten elämää ja toimintaa näkyväksi varhaiskasvatuksessa. Dokumentointi tuottaa tietoa lasten kehityksestä ja kiinnostuksen kohteista. Dokumentointiin käytetään esimerkiksi valokuvia, digikehyksiä, videoita ja lasten omia töitä.

Lapsen yksilöllinen ja ryhmäkohtainen varhaiskasvatussuunnitelma ovat osa dokumentointia. *Sastamalassa ryhmäkohtainen varhaiskasvatussuunnitelma* eli ryhmävasu määrittelee ryhmän pedagogisen toiminnan ja toteuttamisen periaatteet sekä seurannan ja arvioinnin käytänteet. Ryhmävasu on ”ryhmän käyttöohje”. Sen pohjana ovat paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten henkilökohtaiset varhaiskasvatussuunnitelmat. Ryhmävasu on muuntuva asiakirja, jonka toteutumista ja sisältöä arvioidaan ja muokataan, kun lapsiryhmän tarpeet muuttuvat.

Aikuinen havainnoi, tekee muistiinpanoja ja keskustelee kasvattajatiimin kanssa lapsen kehityksestä. Keskustelut vanhempien kanssa, lapsesta tehdyt havainnot ja erilaiset dokumentit ovat myös pohjana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmalle. Dokumentointi on myös tärkeä osa lapsen tuen tarpeen arviointia ja suunnittelua. Dokumentoinnista saatua tietoa käytetään suunnittelun pohjana tiimipalavereissa, pedagogisissa työryhmissä, monialaisissa kokoontumisissa sekä alueellisissa pedagogisissa tapaamisissa.

4.3 Monipuoliset työtavat

Toiminnan suunnittelussa huomioidaan eri oppimisen alueiden tavoitteet sekä lapselle ominaiset tavat toimia ja oppia; leikki, liikunta, tutkiminen sekä ilmaisu eri muodoissaan. Monipuolisilla työtavoilla mahdollistetaan erilaiset tavat oppia näkemällä, kuulemalla ja tekemällä. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat punaisena lankana päivittäistä toimintaa.

Lapselle luodaan tilanteita liikkua monipuolisesti niin sisä- kuin ulkotiloissakin. Mahdollistetaan lasten omaehtoinen liikkuminen ja iloitaan onnistumisista. Musiikki, kädentaidot, draama, tanssi, ym. antavat mahdollisuuden luovuuteen ja oppimisen iloon. Henkilökunnan tehtävänä on luoda

tutkimiseen ja kokeiluun kannustava ja innostava ilmapiiri. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä.

Kasvatus, opetus ja hoito muodostavat varhaiskasvatuksen kokonaisuuden. Suunnittelussa ja toiminnassa huomioidaan myös perushoidon tilanteiden tärkeys lapsen oppimisen ja hyvinvoinnin edistäjänä. Toimintaa toteutetaan pääsääntöisesti erilaisissa pienryhmissä sekä koko ryhmän yhteisinä tuokioina. Lapset voidaan jakaa ryhmiin mm. taitojen perusteella, jonkin asian oppimisen tarpeen tai kiinnostuksen mukaan. Lapsilla on mahdollisuus valita monipuolisia työtapoja omien edellytystensä mukaisesti.

4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Sastamalan kaupungin varhaiskasvatuksessa leikki on keskeinen työtapana. Leikin kautta lapsen kehitys, oppiminen ja hyvinvointi edistyvät kokonaisvaltaisesti. Leikki itsessään on arvokasta. Toimintakulttuuri mahdollistaa pitkäkestoisen leikin ja leikkirauhaa kunnioitetaan. Oppimisympäristön muokkaamisen ja kehittämisen kautta tuetaan monipuolista leikkiä.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Tärkeä tehtävä on tukea lapsia uusien leikkien ja leikkikavereiden löytämiseen.

Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä. Henkilöstöllä on ymmärrys leikin merkityksestä sekä kiinnostus ja kunnioitus leikkiin. Henkilöstöllä on myönteinen asenne ja sitoutuminen leikkiin. Henkilöstön tehtävä on herkästi havaita lasten leikkialoitteita ja rikastaa niitä. Aikuinen vie leikkiä eteenpäin.

Leikin avulla lapset harjoittelevat monenlaisia taitoja. Leikki integroituu kaikkiin hoito-, kasvatus- ja opetustilanteisiin. Leikkiä havainnoidaan suunnitelmallisesti ja säännöllisesti. Havaintoja ja niistä tehtyjä tulkintoja käytetään apuna toiminnan suunnittelussa sekä lapsen kehityksen seurannassa. Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä.

4.5 Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja eheytetyn pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti.

Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetussuunnitelman perusteiden mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

Eheytetty pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

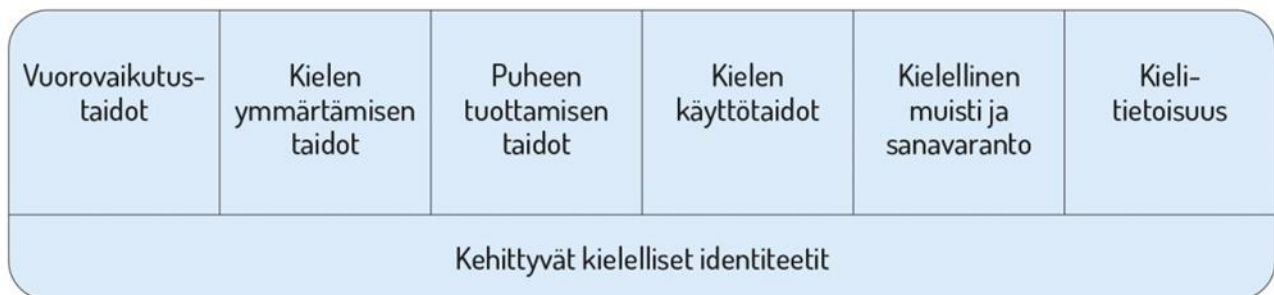
Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten kielellisten taitojen ja valmiuksien sekä kielellisten identiteettien kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7.4). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Lapset voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä, joiden kehittyminen ja käyttäminen voi olla tilanteittain eriytyneitä. Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kouluissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Kuvio 4. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä.

Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa ja sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten musiikillisen, kuvallisen sekä sanallisen ja kehollisen ilmaisun kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osaluilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisiä kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuunte-

lemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoitamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota niiden herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta harjoitellaan käsityöllisen toiminnan kuten muovailun, rakentelun, ompelun ja nikkaroinnin avulla. Käsityöllisen toiminnan ja ilmaisun tavoitteena on tarjota lapsille tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia pehmeitä ja kovia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten käsityöllisessä toiminnassa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen ja keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemukseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työestetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä

spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystäväyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Uskonnotuutta tarkastellaan muiden katsomusten rinnalla. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylelle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänskysymyksiä. Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedonlähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Var-

haiskasvatusta tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota esimerkiksi lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta ja teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelun** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja ympäristössä ilmenevään matematiikkaan. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan. Havaintoja ilmaistaan ja tarkastellaan esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikojen havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestävästä elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme

ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemisen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävään elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan tietoteknologisiin laitteisiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

Kasvan, liikun ja kehityn

Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, ja lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveille kasvulle, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattuja liikuntatuokioita. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesäätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoaltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikoja tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenaikalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan

sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömiseen kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä erityiskysymyksiä

Kaikkien lasten varhaiskasvatuksessa noudatetaan samoja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisia kasvatus- ja oppimistavoitteita. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä rikastuttavana. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea jokaisen lapsen kieli- ja kulttuuri-identiteettien kasvua sekä opettaa lapsia kunnioittamaan eri kieliä ja kulttuureja. Erityisenä tavoitteena on tukea kaksi- ja monikielisten lasten eri kielten taitoa.

Varhaiskasvatus tukee kaksi ja monikielisten lasten kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä.

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaninyhteisön kanssa. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus toteutetaan *Sastamalassa* tavallisissa lapsiryhmissä. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä. Opetuksen kielelliset tavoitteet ja pedagogiset ratkaisut otetaan huomioon laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa tai henkilökohtaista opetuksen järjestämistä koskevaa suunnitelmaa.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä.

5. Lapsen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada yleistä, tehostettua tai erityistä tukea siten kuin varhaiskasvatuslaissa on säädetty¹. Oikea-aikaisella, yksilöllisesti kohdennetulla ja lapsen tarpeiden mukaisella tuella edistetään lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla ehkäistään lapsen ongelmien kasvamista ja monimuotoistumista sekä riskiä syrjäytyä.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. Lasta kuullaan lapsen ikä ja kehitys huomioiden. Varhaiskasvatuksessa tuki rakentuu lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä. Lapsen tarvitsema tuki ja toimenpiteet kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä² on velvollinen antamaan lapselle hänen tarvitsemaansa tukea päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Lapsen tuen tarve arvioidaan ja tukea järjestetään viivytyksettä. Tuki varhaiskasvatuksessa järjestetään yleisenä, tehostettuna ja erityisenä tukena inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Jokaisella lapsella on lähtökohtaisesti oikeus saada tukea omassa lapsiryhmässään erilaisin joustavin järjestelyin. Mikäli lapsen tuen tarpeet sitä edellyttävät, lapsella on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen pienryhmässä tai erityisryhmässä.

Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen aikana sekä lapsen siirtyessä perusopetukseen.

¹ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

² Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

5.1.1 Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää tuen järjestämisen käytännöistä, toteuttamisesta, toimintatavoista ja arvioinnista päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi annettavan tuen vaikuttavuutta ja riittävyttä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää yhteistyörakenteista, vastuista ja toimintatavoista liittyen huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön sekä monialaiseen yhteistyöhön. Monialaisen yhteistyön osalta päätetään myös työnjako eri toimijoiden kanssa tuen järjestämisessä. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi sitä edellyttää³.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että lapsen oikeus saada varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja sekä varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämiä tulkitsemis- ja avustamispalveluja ja apuvälineitä toteutuu⁴.

Päätöksen tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta⁵. Jos kyseessä on yksityisen palveluntuottajan tuottama varhaiskasvatus, päätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta.

Jos tukea tarvitseva lapsi osallistuu useamman kuin yhden varhaiskasvatuksen järjestäjän⁶-varhaiskasvatukseen, on tuki suunniteltava, toteutettava ja arvioitava yhteistyössä⁷.

Tuen tarpeen arviointi, tuen antaminen sekä toimintakulttuurin ja toimintatapojen kehittäminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnsä ja vastuidensa mukaan.

Toimipaikan johtaja vastaa varhaiskasvatuksessa annettavasta laadukkaasta tuesta, sen toteutumisesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla⁸. Johtaja huolehtii, että henkilöstö suunnittelee lapsen tuen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suunniteltu tuki arvioidaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa.

³ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

⁶ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

⁸ Varhaiskasvatuslaki 31 §

Lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluihin ja opetukseen hänen tuen tarpeensa sitä edellyttäessä. Erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen suunnitteluun ja arviointiin tarvittaessa. Erityisopettajan antama tuki voi olla lapsikohtaista ja/tai ryhmässä toteutettavaa opetusta⁹. Tuki voi olla säännöllistä, osa- tai kokoai-kaista. Sitä voidaan toteuttaa samanaikaisopetuksena tai yhteisopettajuutena lapsen ryhmän opettajan kanssa. Erityisopettajan asiantuntemusta hyödynnetään myös henkilöstön ja huoltajien konsultoinnissa¹⁰. Varhaiskasvatuksen opettajaksi ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettajaksi kel-poinen henkilö on vastuussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavasta tuen suunnitte-lusta ja toteuttamisen arvioinnista.

Perhepäivähoitaja vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta. Tuen suunnittelu ja arviointi voi-daan tehdä yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan ja/tai erityisopettajan kanssa¹¹. Lapsen edun sitä edellyttäessä, voidaan yhteistyössä huoltajan kanssa keskustella, että lapsi siirtyy päivä-kotiin saadakseen tarvitsemaansa tukea.

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia¹², joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Tämä voi myös tarkoit-taa esimerkiksi sitä, että avustaja auttaa muita lapsia, kun varhaiskasvatuksen opettaja toimii tu-kea tarvitsevan lapsen kanssa ja tuo vuorovaikutustilanteeseen lapsen yksilöllisiin tavoitteisiin liit-tyviä pedagogisia sisältöjä.

Sastamalan kaupungin varhaiskasvatusta toteutetaan inklusion periaatteiden mukaisesti. In-klusion tavoitteena on, että jokainen lapsi saa kokea oppimisen iloa, kuulua ryhmään, oppia ver-taisiltaan ja kasvaa potentiaaliinsa. Inklusiivisuus näkyy pedagogisessa toiminnassa mm. lapsen ko-kemuksena ryhmään kuulumisesta, yhteisleikeistä toisten lasten kanssa sekä vuorovaikutussuh-teissa aikuisten ja lasten välillä. Toiminta tulee suunnitella siten, että jokainen lapsi saa kehittyä

⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

¹¹ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹² Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

omaan tahtiinsa ja omien edellytystensä mukaisesti. Lapsen tukitoimet toteutetaan hänen omassa ryhmässään joustavin järjestelyin. Lapselle tulee mahdollistaa osallisuus, kuten kuulluksi tuleminen ja aktiivinen toimiminen.

Varhaiskasvatusyksikön esimiehen tehtävänä on vastata siitä, että yksikössä lapselle annettava tuki on tarkoituksenmukaista. Esimies vastaa myös siitä, että tuki on suunnitelmallista, se toteutuu osana lapsiryhmän toimintaa ja sitä arvioidaan säännöllisesti. Esimies huolehtii henkilöstön erityispedagogisesta osaamisesta lapsiryhmän tuen tarpeiden mukaisesti.

Varhaiskasvatusyksiköissä työskentelee varhaiskasvatuksen erityisopettajia lasten, heidän perheidensä ja kasvatushenkilöstön tukena. Varhaiskasvatuksen erityisopettajien osaamista hyödynnetään tuen tarpeessa olevien lasten erityisopetus- ja kasvatustehtävissä sekä henkilöstön konsultoinnissa ja ohjauksessa. Heidän tehtävänä on vahvistaa varhaiskasvatushenkilöstön erityispedagogista osaamista sekä ohjata henkilöstöä käyttämään erilaisia toimintatapoja ja menetelmiä. Työtehtäviin kuuluu myös lasten tuen tarpeista riippuen yhteis- ja samanaikaisopetusta, pienryhmä- ja yksilötyöskentelyä. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan ryhmään kohdistama resurssi määrittyy lasten tuen tarpeiden mukaan.

Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa tuen suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista sekä tuen kirjaamisesta lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja muun henkilöstön kanssa. Varhaiskasvatuksen opettaja huolehtii, että ryhmän muu henkilöstö on tietoinen lapsiryhmän tuen asioista ja osallistuu tuen tarpeen arviointiin, tuen toteuttamiseen ja kehittämiseen.

Perhepäivähoidossa perhepäivähoitaja vastaa lapsiryhmänsä tuen toteuttamisesta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu tehostetun ja erityisen tuen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja myös kirjaa tehostetun ja erityisen tuen lasten varhaiskasvatussuunnitelmat. Tuen suunnittelusta ja arvioinnista vastaa esimies.

Sastamalan kaupungin varhaiskasvatuksessa inklusion toteutumista edistetään varhaiskasvatuksen erityisopettajan ajankäytön määrittelyn lisäksi myös avustajien avulla. Avustajan tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Arjessa tulee olla säännöllisesti tilanteita, joissa avustaja toimii muiden lasten kanssa, kun varhaiskasvatuksen

opettaja ohjaa tukea tarvitsevia lapsia. Avustajan tarve määritellään kulloisenkin lapsiryhmän tarpeiden mukaan. Avustajan tehtävät kirjataan avustajan tehtävänkuvalomakkeeseen. Yksikön esimies vastaa avustajaresurssin käytön suunnittelusta ja arvioinnista.

5.2 Yhteistyö tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa sekä tarvitsemaansa tukea¹³. Lapsen tuki edellyttää toimivia paikallisia yhteistyörakenteita ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittämistä.

5.2.1 Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohta varhaisen ja riittävän tuen antamiseen. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen oikeudesta tukeen, tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista sekä lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. Lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä huomioidaan.¹⁴

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta.¹⁵ Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia. Lapsen tuen toteuttamisen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön.

Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä.¹⁶

¹³ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 d §, 4. momentti

¹⁵ Varhaiskasvatuslaki 40–41 §

¹⁶ Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87–88

5.2.2 Monialainen yhteistyö

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisen puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä¹⁷.

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatustalvelujen ja sairaalan tai muun vastaavan tahon keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Lapsi voi vaikean vammaisuuden tai sairauden vuoksi tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta¹⁸. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehtoista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa¹⁹.

Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö tuen aikana

Toimivan yhteistyön lähtökohtana on arvostava suhtautuminen varhaiskasvatuksen henkilöstön ja huoltajien välillä. Huoltajan kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu erityisesti, kun lapsella on tuen tarvetta. Kun herää huoli lapsen hyvinvoinnista tai kehityksen tai oppimisen haasteista, ryhmän henkilöstö ottaa asian puheeksi huoltajan kanssa. Huoltajat pidetään ajan tasalla heidän lastaan koskevista asioista. Hallintopäätösmenttely, esitettävät tukitoimet ja käyttöönotettavat menetelmät käydään läpi huoltajien kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelussa. Huoltajien näkemys lapsen vahvuuksista, kiinnostuksen kohteista ja tarpeista selvitetään kotiin an-

¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 40–42 §

¹⁸ Oppivelvollisuuslaki (1214/2020) 2 § 3 momentti

¹⁹ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5 Erityinen tuki

nettavalla lomakkeella ennen vasu-keskustelua. Näkemys kirjataan lapsen vasuun. Varhaiskasvatussuunnitelmaa tehtäessä henkilöstö vastaa siitä, että lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä huomioidaan. Lapsi voidaan ottaa mukaan varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluun.

Monialainen yhteistyö

Sastamalan varhaiskasvatuksessa tuen suunnittelussa ja toteutuksessa hyödynnetään lasta tutkivien ja kuntouttavien tahojen erityisosaamista. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja toimii yhteishenkilönä monialaisessa yhteistyössä, jota ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijat osallistuvat tarpeen mukaan lapsen tuen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin.

Varhaiskasvatuksen erityisopettajat tekevät yhteistyötä kaupungin puheterapeuttien, toimintaterapeuttien sekä perheneuvolan kanssa. Neuvolayhteistyöstä on Sastamalassa kirjattu toimintaohje (”Varhaiskasvatuksen ja neuvolan yhteistyö”-ohjeistus). Lapsen terveyteen sekä kehityksen ja oppimisen tukeen liittyvää yhteistyötä tehdään myös erikoissairaanhoidon kanssa.

Yhteistyö siirtymävaiheissa

Lapsen siirtyessä varhaiskasvatustyksiköstä toiseen varhaiskasvatuksen opettaja ja/tai erityisopettaja huolehtivat tiedonsiirrosta yhdessä huoltajien kanssa. Lapsen siirtyessä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen toimitaan Sastamalan tiedonsiirto- ja arkistointiohjeistuksen mukaan.

5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtavoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia. Lapselle määritellään sopivin tuen taso²⁰ ja tuen muodot²¹ tuen antamisen periaatteiden mukaisesti, mikäli laadukas pedagogiikka ei vastaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin.

²⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

²¹ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

Varhaiskasvatuksen tuen muodot tarkoittavat lapsen tarvitsemia pedagogisia, rakenteellisia ja hoivallisia tukitoimia. Aloite lapsen tuen vahvistamisesta voi tulla ryhmän henkilöstöltä, huoltajalta tai muilta asiantuntijoilta.

Lapsella on oikeus saada tukea sopivalla tuen tasolla heti, kun tuen tarve on havaittu. Lapsen tuen saanti ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta terveydenhuollon tai sosiaalihuollon lausuntoa. Lapsella on myös oikeus tuen palveluihin ja apuvälineisiin tuen tarpeen mukaan²². Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa niistä tukitoimista ja apuvälineistä, joita lapsi tarvitsee varhaiskasvatukseen osallistumiseensa. Tällaisia ovat esimerkiksi

- liikkumiseen ja muihin fyysisiin toimintoihin liittyvät järjestelyt, kuten pyörätuoliliuskat ja kaiteet tai
- lapsen kommunikaatioon, näköön, kuuloon, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen liittyvät apuvälineet, kuten kommunikointia tukevat lelut, digitaaliset sovellukset, pelit tai äänikirjat.

Varhaiskasvatuksessa käytettävät tuen tasot ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Tuen tasojen välillä siirrytään joustavasti ja tuen taso arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Tehostetun tai erityisen tuen edellytyksenä ei ole, että lapsi on ensin saanut muulle tasolle kuulunutta tukea. Tehostettua tai erityistä tukea saava lapsi on otettava huomioon päiväkodin ja perhepäivähoiton henkilöstön mitoituksessa²³.

Lapsen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa inklusiivisen periaatteen mukaan. Tuki toteutuu erilaisin menetelmin, ryhmittelyin ja joustavin järjestelyin lapsen omassa päiväkotitai perhepäivähoitoryhmässä. Yhteistyö lapsen ja huoltajien, henkilöstön, varhaiskasvatuksen erityisopettajan sekä mahdollisten yhteistyötahojen kesken tiivistyy, kun tuen vahvuus lisääntyy. Työkalupakki-lomaketta voidaan käyttää apuna pedagogisen toiminnan tarkastelussa kaikilla tuen tasoilla. Sastamalan kaupungin varhaiskasvatuksessa vaikeuksia ennaltaehkäistään laadukkaasta peruspedagogiikasta vahvistamalla.

²² Varhaiskasvatuslaki 15 c §

²³ Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

Päiväkodeissa ja ryhmäperhepäiväkodeissa lasten tuen tarpeet kartoitetaan toimintakauden alussa tiimeittäin varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja yksikön esimiehen kanssa, joka vastaa koolle kutumisesta ja kirjaamisesta. Asiat kirjataan, sovitaan käytännöistä ja jatkotoimenpiteistä. Samalla kokoonpanolla päivitetään nämä asiat kevään toimintakauden alussa. Säännöllinen toiminnan tarkastelu tukee laadukkaan varhaiskasvatuksen toteutumista. Perhepäivähoidossa olevien lasten tuen tarpeet kartoitetaan tarvittaessa, ja siitä vastaa kunkin perhepäivähoitajan esimies.

Laadukkaan peruspedagogiikan toteutumista arvioidaan yhteistyössä esimiehen, tiimin ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Mikäli laadukkaalla peruspedagogiikalla ei pystytä vastaamaan lapsen tarpeisiin, hänelle ryhdytään suunnittelemaan sopivaa tuen tasoa. Tuen tarve kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

5.3.1 Yleinen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada hänen yksilöllisen kehityksensä, oppimisensa tai hyvinvointinsa edellyttämää yleistä tukea heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Yleistä tukea toteutetaan lapsen omassa ryhmässä.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Yleinen tuki muodostuu yksittäisistä tuen muodoista, esimerkiksi yksittäisistä pedagogisista ratkaisuista sekä tukitoimista, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lapsen tuki on lyhytkestoista ja/tai intensiteetiltään matalampaa verrattuna tehostettuun ja erityiseen tukeen. Lapsen yksilöllisiin tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi soveltuvia materiaaleja, välineitä, opetusohjelmia tai osa-aikaista erityisopettajan antamaa tukea.

Yleinen tuki ei edellytä hallintopäätöksen antamista, vaan tukea annetaan aina tuen tarpeen ilmetessä. Yleinen tuki järjestetään varhaiskasvatuksen opettajan ja muun henkilöstön yhteistyössä. Mahdollisista tukipalveluista, kuten tulkitsemis- ja avustamispalveluista ja apuvälineistä, tehdään hallinnollinen päätös²⁴.

²⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

Yleinen tuki

Yleistä tukea toteutetaan vahvistamalla peruspedagogiikkaa lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. Tuen tarve on vähäistä ja/tai lyhytkestoista. Yleisessä tuessa pedagogisia tukitoimia voidaan käyttää yksittäin tai yhdessä toisiaan täydentäen. Laadukkaalla pedagogisella toiminnalla voidaan ennaltaehkäistä tehostetumman tuen tarvetta. Yleinen tuki kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Yleisessä tuessa korostuu yksittäisen lapsen kohdalla esimerkiksi seuraavat toimintatavat ja menetelmät:

- sensitiivinen ja kannustava ohjaus
- fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen oppimisympäristön muokkaaminen lapsen yksilölliset tarpeet huomioiden
- yksilöllisiin tarpeisiin soveltuvat materiaalit, välineet ja opetusohjelmat
- pedagogisesti tarkoituksenmukainen pienryhmätoiminta, joustava ryhmittely
- ennakointi
- toiminnan strukturointi
- puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointikeinot
- opetuksen eriyttäminen
- arjen struktuurien käyttöön ottaminen
- suomi toisena kielenä (S2) -ohjaus ja opetus
- leikin ohjaaminen
- kuvat ja tukiviittomat arjen struktuurin, lapsen osallisuuden ja valintojen tukena
- systemaattinen havainnointi ja dokumentointi
- tulkkipalvelut perheiden kanssa tehtävässä yhteistyössä

5.3.2 Tehostettu tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti ja yhteisöllisesti suunniteltuna tehostettuna tukena, kun yleinen tuki ei riitä. Tuki on intensiteetiltään voimakkaampaa ja yksilöllisempää kuin yleinen tuki. Tukea annetaan lyhytkestoisesti tai pidempään jatkuvana lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja se aloitetaan heti tuen tarpeen ilmetyä. Tehostettua tukea annetaan niin kauan kuin lapsi tarvitsee sitä.

Lapsen tukea tehostetaan tuen suunnittelulla ja toteuttamistapojen lisäämisellä tai niitä vahvistamalla. Tuki muodostuu säännöllisistä ja samanaikaisesti toteutettavista useista tuen muodoista. Oikea-aikaisesti annettu tehostettu tuki ennaltaehkäisee lapsen myöhempää tuen tarpeiden monaistumista.

Lapsen mahdollista myöhempää diagnoosia tai kuntoutuksen aloittamista ei voida käyttää tuen saamisen ehtona²⁵. Tehostetun tuen antamisesta tehdään hallintopäätös²⁶.

Tehostettu tuki

Osa lapsista tarvitsee enemmän ja säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tuen muotoja toisi-
aan täydentävinä. Tällöin puhutaan tehostetusta tuesta. Tehostettu tuki on vahvempaa, yksilöllisempää ja pitkäjänteisempää kuin yleinen tuki. Tuen tulee olla myös säännöllistä, päivittäistä ja systemaattista. Ennen tehostetun tuen aloittamista erilaisia yleisen tuen toimintatapoja ja menetelmiä tulee olla kokeiltuna säännöllisesti ja kirjattuna lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Mikäli tehostetun tuen tarve on ilmeinen, se voidaan aloittaa ilman edeltävää yleistä tukea. Tehostetun tuen aikana painottuvat samat pedagogiset tukitoimet kuin yleisen tuen aikana ja se voi täydentyä erityispedagogisilla menetelmillä. Tehostetussa tuessa huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö sekä monialainen yhteistyö tiivistyvät. Tehostettu tuki kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Tehostetussa tuessa vahvistuu yleisen tuen menetelmien lisäksi esimerkiksi seuraavat toimintatavat:

- suunnitelmallinen erityisopettajan antama tuki
- tehostettu kuvakommunikaatio, tukiviittomat tai muu vaihtoehtoinen kommunikaatio
- apuvälineet
- nivelvaiheen suunnittelu lapsen siirtyessä esiopetukseen
- moniammatillinen yhteistyö
- huomioiminen suhdeluissa tai avustaja tarvittaessa

²⁵ HE 148/2021 vp, s. 32

²⁶ Varhaiskasvatustilaki 15 e §

5.3.3 Erityinen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti suunniteltuna erityisenä tukena, kun yleinen tuki tai tehostettu tuki ei riitä. Erityistä tukea voidaan antaa vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyisestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen. Erityinen tuki on vahvin varhaiskasvatuksessa annettavan tuen taso. Lapsen tuen tarpeen vaatiessa tuki voidaan aloittaa suoraan erityisen tuen tasolla.

Lapsella on oikeus saada erityistä tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Erityinen tuki muodostuu useista tuen muodoista ja tukipalveluista, ja on jatkuvaa ja kokoaikaista. Erityisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös²⁷.

Erityinen tuki

Kun tehostettu tuki ei riitä, aloitetaan toimenpiteet erityisen tuen järjestämiseksi. Mikäli erityisen tuen tarve on ilmeinen, se voidaan aloittaa ilman edeltävää tehostettua tukea. Erityinen tuki sisältää yleisen ja tehostetun tuen aikana käytössä olleet tukimuodot, lisäksi hyödynnetään vahvaa erityispedagogista osaamista. Erityinen tuki on kokoaikaista, jatkuvaa, suunnitelmallista, intensiivistä ja vahvaa yksilöllistä lapsen tukemista, jolloin yhteistyö huoltajien ja muiden tahojen kanssa on tiivistä. Erityinen tuki kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Yleisen ja tehostetun tuen tukimuotojen lisäksi erityisessä tuessa vahvistuu mm. seuraavat menetelmät ja toimintatavat:

- erityisopettajan vahva rooli oppimisen tuen ja arjen sujuvuuden suunnittelussa
- erityisopettajan antama säännöllinen osa-aikainen erityisopetus yksilöllisesti, pienryhmässä tai samanaikaisopetuksena
- lapsen yksilöllinen kommunikaatiomenetelmä (esim. kommunikaatiokansio)
- eriyttäminen ja yksilöllinen ohjaaminen
- huomioiminen suhdeluissa tai avustaja
- erityiset apuvälineet

²⁷ Varhaiskasvatustilaki 15 e §

- tiivis moniammatillinen yhteistyö
- tiivis yhteistyö huoltajien kanssa

Pidennetty oppivelvollisuus

Mikäli lapselle on suositeltu pidennettyä oppivelvollisuutta, sen toteuttamisen periaatteet ja käytännöt on kuvattu Sastamalan kaupungin esiopetussuunnitelmassa.

	YLEINEN TUKI	TEHOSTETTU TUKI	ERITYINEN TUKI
tuen muodot	yksittäisiä, henkilökohtaisia tuen muotoja	useita säännöllisesti ja samanaikaisesti toteutettavia tuen muotoja	useita tuen muotoja ja tukipalveluita kokoaikaisesti
intensiteetti	matalaa ja/tai lyhytkestoisista	voimakkaampaa ja yksilöllisempää	yksilöllistä, jatkuvaa, pitkäkestoista
erityisopetus	satunnaisesti / tarvittaessa / lyhytaikaisesti	jatkuvampaa, säännöllisempää	säännöllistä
yhteistyö varhaiskasvatuksen erityisopettajan (veon) kanssa	veo tarvittaessa mukana vasussa, konsultointi	veo mukana vasun laadinnassa, konsultointi	vahvaa ja säännöllistä, veo mukana vasun laadinnassa, konsultointi
varhaiskasvatus-suunnitelmakeskustelu	kerran vuodessa toimintakauden alussa tai 1-2kk kuluttua lapsen aloitettua varhaiskasvatuksessa	vähintään kaksi kertaa vuodessa	vähintään kaksi kertaa vuodessa
monialainen yhteistyö	mahdollinen	merkitys lisääntyy	monipuolista
hallintopäätös	ei (paitsi mahdollisista tukipalveluista)	kyllä	kyllä

Taulukko. Kolmiportaisen tuen toteuttaminen Sastamalassa

5.3.4 Tuen muodot

Tuen eri muotoja käytetään kaikilla tuen tasoilla lapsen tuen tarpeen mukaisesti²⁸. Tuen muotoja voi toteuttaa samanaikaisesti heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tukitoimet suunnitellaan pedagogisesti niin, että lapsen osallisuus, oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuvat lapsen edun mukaisesti. Lapsen tuki voi sisältää **pedagogisia, rakenteellisia** ja **hoidollisia** tuen muotoja.

Lapsen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Lapsiryhmän kokoa muodostettaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu, tuen tarve ja taso sekä se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa.

Pedagogisiin tuen muotoihin lukeutuvat toistuvien toimintojen sekä lapselle selkeän ja ennakoitavan päivärytmin luominen. Lapsen tukeen kuuluvat muun muassa sensitiiviset ja saavutettavat vuorovaikutus- ja kommunikointitavat. Näitä voivat olla puhetta korvaavat kommunikaatiomenetelmät, kuten viittomat, kuvat tai erilaiset teknologiset ratkaisut. Lapsen tarpeisiin vastaaminen edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä yhteisiä ja johdonmukaisia pedagogisten ja erityispedagogisten työtapojen ja menetelmien käyttöä. Pedagogisiin tuen muotoihin kuuluvat myös varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi.

Lapsen yksilöllisistä tarpeista nousevia, erityispedagogisia menetelmiä voidaan suunnitella, soveltaa ja toteuttaa joko yhden lapsen, pienen ryhmän tai koko lapsiryhmän yhteisenä toimintana. Varhaiskasvatuksen inklusiivisen arvoperustan mukaisesti pedagogisen tuen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee ensisijaisesti käyttää toimintatapoja, joissa lapsen tarvitsema tuki toteutuu osana vertaisryhmää.

Rakenteellisiin tuen muotoihin kuuluu lapsen tuen tarpeen havaitsemiseen ja sen toteuttamiseen liittyvän henkilöstön osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen lisääminen. Rakenteellisia tuen muotoja ovat myös ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoittamiseen ja/tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut sekä niiden muuttaminen lapsen tuen tarpeen mukaan²⁹. Ryhmän

²⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

²⁹ Varhaiskasvatuslaki 35 § 2 mom. ja 38 § 2 momentti

henkilöstörakennetta voidaan vahvistaa esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajalla. Lapsimäärän pienentämisellä muutetaan henkilöstön ja lasten suhdelukua siten, että lapsen tukea voidaan suunnitellusti toteuttaa ja varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Lisäksi varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustamispalvelut, apuvälineiden käyttäminen, esteettömyyden huomioiminen sekä pien- tai erityisryhmä voivat olla lapsen tarvitsemia rakenteellisia tuen muotoja.

Hoidollisen tuen muodot tarkoittavat menetelmiä ja toimintatapoja, joilla vastataan lapsen tarvitsemaan hoitoon, hoivaan ja avustamiseen. Lapsen terveydenhoidolliset tarpeet huomioidaan osana hoidollisen tuen muotoja. Näitä voivat olla esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvät avustamisen tarpeet ja apuvälineet. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa tehdään yhteistyötä esimerkiksi varhaiskasvatuksen henkilöstön ohjauksen ja konsultaation osalta.

Varhaiskasvatuksen toimipaikoissa arvioidaan aina tapauskohtaisesti, voidaanko lääke- tai sairaudenhoito toteuttaa osana lapsiryhmän perustoimintaa. Jokaisen lapsen kohdalla tehdään lapsen tilanteen kokonaisarviointi. Lapsen lääke- tai sairaudenhoito ei ole riippuvainen varhaiskasvatuslain mukaisesta tuen tasosta, vaan hoitoa annetaan tuen tasosta riippumatta lapsen tarpeen mukaan.

Tuen pedagogisten, rakenteellisten ja hoidollisten toimintatapojen tulee olla lapsen edun ja tuen tarpeen mukaisia, ja niissä käytetään paikallista ja tapauskohtaista harkintaa. Esimerkiksi lapsen apuvälineiden käyttöä tai avustamista suunniteltaessa tulee ensisijaisesti järjestää nämä tukitoimet niin, että lapsi on osa vertaisryhmää ja mukana samoissa tiloissa ja tilanteissa muun lapsiryhmän kanssa.

Tuen muodot

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa yllä on perusteellisesti kuvattu pedagogiset, rakenteelliset ja hoidolliset tuen muodot. Näiden lisäksi Sastamalassa on koottu pedagogisia tuen muotoja Työkalupakki-lomakkeeseen, jota voidaan käyttää apuna tuen suunnittelussa ja arvioinnissa. Rakenteellisista tuen muodoista Sastamalassa on mahdollista käyttää henkilöstön mitoitukseen ja

rakenteeseen liittyviä ratkaisuja, osaamisen lisäämistä sekä ryhmän lapsimäärän pienentämistä. Lapsen tarvitsema lääkehoito ja muut hoitotoimenpiteet kirjataan Lääkehoidon- ja muiden hoitotoimenpiteiden suunnitelmaan.

5.4 Lapsen tuen arviointi

Varhaiskasvatuksessa lapsen tukea arvioidaan kaikilla tuen tasoilla³⁰. Lapsen tuen tarvetta, sekä tuen riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan, mutta kuitenkin vähintään kerran vuodessa esimerkiksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen yhteydessä tai tuen tarpeen tai oppimisympäristön muuttuessa. Lapsen tuen tarpeen arvioinnin prosessi voi alkaa varhaiskasvatuksen henkilöstön tekemien havaintojen pohjalta. Myös huoltaja, lastenneuvolan tai sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö voi tehdä aloitteen.

Tuen antamisen kokonaisuutta tarkasteltaessa arvioidaan aina kunkin lapsen kohdalla, mitkä ratkaisut parhaiten toteuttavat lapsen etua. Lapsen mielipide ja toivomukset huomioidaan ja huoltajan kanssa toimitaan yhteistyössä arvioitaessa tuen tarvetta, tukitoimenpiteitä ja toteuttamista³¹.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen arviointiin tarpeen mukaan. Sosiaali- ja terveystyöntekijät osallistuvat arvioinnin tekemiseen varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä, jos arviointi edellyttää myös muuta kuin varhaiskasvatushenkilöstön pedagogista asiantuntemusta tuen tarpeen arvioimiseksi ja tuen ratkaisujen perusteeksi.

Varhaiskasvatushenkilöstö arvioi tuen tarvetta ja tuen toteutumista osana lapsen/lapsiryhmän arkea. Arvioinnin tukena voidaan käyttää esimerkiksi leikin tai motoristen taitojen havainnointimenetelmiä. Muita käytössä olevia arviointivälineitä ovat mm. 1½- ja 4-vuotiaan lomake neuvolayhteistyöhön, 5-vuotiaan kehityksen arviointi (Kehu), 3-vuotiaan kehityksen arviointi (Hali), Kettutesti – 3-vuotiaiden puheen ja kielen kehityksen arviointimenetelmä, Roihusten eväsretki – havainnointimateriaali lasten kielellisten taitojen seurantaan sekä Suomen kielen oppimisen kartoitus- ja

³⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 a ja d §

³¹ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 20 §

seurantalomake. Arvioinnista saatua tietoa hyödynnetään toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa. Mikäli lapsen tuen tarve on tiedossa ennen kuin hän aloittaa varhaiskasvatuksessa, varhaiskasvatuksen erityisopettaja on mukana tuen suunnittelussa ja arvioinnissa alusta alkaen. Tarvittaessa varhaiskasvatuksen erityisopettaja järjestää tutustumispalaverin huoltajan luvalla.

5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki eli tuen taso, muodot ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan³². Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Henkilöstön tehtävänä on tukea huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (luku 1.3).

Tuen tarvetta ja toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan tarpeen mukaan vähintään kerran vuodessa tai tuen tarpeen muuttuessa³³. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen kirjataan ja tavoitteita muutetaan lapsen muuttunutta tuen tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloitessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta mahdollinen tuki tulee yhteensovittaa esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Ennen tehostetun tai erityisen tuen aloittamista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdollisten aiemmin toteutettujen tukitoimien ja niiden vaikuttavuuden arviointi. Arviointi pitää sisällään kuvauksen tukitoimista, niiden vaikuttavuuden arvioinnista ja kehittämisestä sekä perustelut siitä, millaisista tuen toimista lapsi hyötyy ja mitkä parhaiten toteuttavat yksilöllisesti lapsen etua.³⁴

³² Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

³³ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

³⁴ HE 148/2021 vp, s. 34

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödynnetään tehtäessä hallinnollista päätöstä annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista³⁵. Mikäli lapsen tuen tarvetta on arvioitu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa, tulee arviointi huomioida annettaessa tehostetun tai erityisen tuen hallinnollista päätöstä tai päätöstä tukipalveluista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti.

Kun lapsi saa varhaiskasvatuksessa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa kirjataan luvussa 1.3 kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset tuen muodot

- varhaiskasvatuspäivän rakenteeseen ja päivärytmiin liittyvät ratkaisut
- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- tarvittavat erityispedagogiset menetelmät
- vuorovaikutus- ja kommunikointitavat, esimerkiksi viittomien ja kuvien käyttö
- käytännöt, miten lapsi pääsee osalliseksi vertaisryhmän toimintaa, esimerkiksi esteettömyyden huomiointi.

Rakenteelliset tuen muodot

- tuen toteuttamiseen liittyvän osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen
- henkilöstön mitoitukseen ja rakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsiryhmän kokoon ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- tulkittamis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö
- pien- tai erityisryhmä tai muu tarvittava ryhmämuoto
- varhaiskasvatuksen erityisopettajan osa- tai kokoaikainen opetus tai konsultaatio.

Hoidolliset tuen muodot

- perushoitoon, hoivaan ja avustamiseen liittyvät menetelmät
- terveydenhoidolliset tarpeet, esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvä avustaminen ja apuvälineet.

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden palvelujen käyttö

³⁵ Varhaiskasvatustalaki 15 e §

- sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut.

Tuen vaikuttavuuden arviointi

- tuen tarpeen, riittävyyden ja toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi, arvioinnin perusteella tehtävät johtopäätökset ja toimenpiteet sekä arviointiajankohdat.

Lisäksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdolliset sosiaali- ja terveystalvet, kuten lapsen saama kuntoutus, jos se on olennaista lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen näkökulmasta³⁶.

Sastamalassa hyödynnetään OPH:n mallilomakkeen mukaista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Sen laatii varhaiskasvatuksen opettaja ja/tai erityisopettaja yhdessä lapsen, huoltajan ja muun henkilöstön kanssa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödynnetään tehtäessä hallinnollista päätöstä annettavasta tehostusta tai erityisestä tuesta tai tukipalvelusta.

5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista

Lapselle annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävä viipymättä hallintopäätös, joka perustuu tuen tarpeen arviointiin³⁷. Hallintopäätösmenttelyssä noudatetaan hallintolakia. Ennen päätöksen tekemistä varhaiskasvatuksen järjestäjän on kuultava lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa³⁸. Myös huoltaja voi hakea tehostettua tai erityistä tukea lapselle³⁹. Hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta, ja päätös on toistaiseksi voimassa. Päätökseen on liitettävä valitusosoitus,

³⁶ HE 148/2021 vp, s. 35

³⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

³⁸ Hallintolaki 34 §

³⁹ HE 148/2021 vp, s. 35

koska huoltaja voi hakea siihen muutosta valittamalla⁴⁰. Päätös on aina perusteltava⁴¹. Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu⁴².

Tehostetun ja erityisen tuen päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tuen muodoista
- varhaiskasvatuksen toimipaikasta
- tukipalveluista⁴³.

Jos lapsen tuesta ei tehdä tehostetun tai erityisen tuen päätöstä, silloin tukipalveluista tehdään erillinen hallintopäätös. Päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tukipalvelut⁴⁴.

Varhaiskasvatuslain piiriin kuuluvassa yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevan lapsen hallintopäätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta⁴⁵. Lapsen saadessa varhaiskasvatusta ostopalveluna hankitussa varhaiskasvatuksessa hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämistä vastaava kunta. Myös palvelusetelin myöntänyt kunta tekee tukea koskevan hallintopäätöksen.⁴⁶

Lapsen varhaiskasvatusta voi järjestää useampi kuin yksi varhaiskasvatuksen järjestäjä. Mikäli lapsi osallistuu kahden eri kunnan järjestämään varhaiskasvatukseen esimerkiksi vuoroasumistilanteissa, hallintopäätöksen tekevät erikseen molemmat kunnat. Tällöin varhaiskasvatuksen järjestäjillä on velvollisuus toimia tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa yhteistyössä lapsen edun mukaisesti. Kukin toimija tekee hallintopäätöksen itse.

Hallintopäätös tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on pantava täytäntöön heti. Päätös voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevana. Täytäntöönpanolla ennen päätöksen

⁴⁰ Varhaiskasvatuslaki 62 §

⁴¹ Hallintolaki 34, 45 § 1 momentti, 47 § ja varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁴² HE 148/2021 vp, s. 36

⁴³ HE 148/2021 vp, s. 34

⁴⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 c ja e §

⁴⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

⁴⁶ HE 148/2021 vp, s. 30

lainvoimaa on keskeinen merkitys oikeusturvan kannalta. Päätöksellä ei voida päättää lapsen sosiaali- ja terveystalvulaista, kuten lääkinällisen kuntoutuksen apuvälineistä tai vammaispaalvelulain mukaisista palveluista ja tukitoimista.

Lapsen tuen tarvetta, riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan (ks. luku 5.4). Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen tai muun arvioinnin yhteydessä.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja varhaiskasvatussyksikön esimies valmistelevat päätösesityksen tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista varhaiskasvatusjohtajalle. Tuen arviointi ja huoltajien kuuleminen toteutetaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelman keskustelun yhteydessä. Varhaiskasvatusjohtaja tekee päätöksen valmistellun esityksen pohjalta.

Yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevan lapsen hallintopäätöksen tekee yksityisen varhaiskasvatuksen valvonnasta vastaava varhaiskasvatuksen palvelupäällikkö tai vaihtoehtoisesti varhaiskasvatusjohtaja.

Päätöksen tultua voimaan lapsen tuen taso tai tukipalvelut kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Mahdolliset lapsen tuen tarpeiden muutokset tai poistumiset kokonaan todetaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmapalaverissa, jonka jälkeen tehdään päätös tuen tason muuttamisesta tai tuen päättämisestä.

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu

Sastamalan kaupungin järjestämässä varhaiskasvatuksessa ei toteuteta vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta. Mahdollisten muiden toimijoiden, jotka järjestävät vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta, tulee toimittaa oma varhaiskasvatussuunnitelmansa ja/tai tarkennukset paikalliseen suunnitelmaan sivistyslautakunnan hyväksyttäväksi ennen toiminnan aloittamista.

7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatustilain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin. Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla oma-aloitteista, suunnitelmallista ja säännöllistä. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on hankkia tietoa lasten oppimisen ja kehittymisen edellytysten parantamiseksi sekä henkilöstön työn kehittämiseksi. Varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa seurataan ja arvioidaan säännöllisesti. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta.

Paikallisesti sovitut arviointikäytännöt

Kun lapsi aloittaa varhaiskasvatuksessa, kartoitetaan aloituskeskustelussa huoltajien ja lapsen odotuksia toiminnasta. Varhaiskasvatussuunnitelman luvun 1.3 ja 5.4 (suunnitelma tuen aikana) mukaisesti lapselle laaditaan varhaiskasvatussuunnitelma, jonka toteutumista arvioidaan ja päivitetään säännöllisesti ja yhdessä huoltajien kanssa vähintään kerran vuodessa. Lapset osallistuvat oman toimintansa ja varhaiskasvatussuunnitelmansa arviointiin taitojensa mukaan. Lasten itsearviointi on osa toimintaa. Huoltajat ja lapset osallistuvat osaltaan toiminnan arviointiin ja kehittämiseen esimerkiksi päivittäisen palautteenannon kautta.

Ryhmän toimintaa linjaava ryhmävasu laaditaan lasten varhaiskasvatussuunnitelmien pohjalta syystoimintakauden aikana ja sitä päivitetään tarvittaessa. Tiimipalaverissa henkilöstö arvioi, kehittää ja päivittää säännöllisesti omaa toimintaansa. Arviointi on jatkuva prosessi, joka liittyy päivittäiseen kohtaamiseen lasten sekä huoltajien kanssa.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämässä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt.

Varhaiskasvatusyksiköissä tehdään vuosittain paikalliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan ja ryhmävasuihin perustuva toimintasuunnitelma, jota arvioidaan tarvittaessa ja vähintään tammikuussa ja toimintakauden lopussa, ennen seuraavaa toimikautta. Yksiköiden oma suunnittelu- ja kehittämispäivä pidetään toimintakauden alussa. Varhaiskasvatusyksikön toimintaa arvioidaan, kehitetään ja päivitetään myös säännöllisesti päiväkotien pedagogisissa tiimeissä ja ryhmäpäiväkotien ja perhepäivähoitajien tapaamisissa. Myös luvussa 3 on käsitelty arviointiin liittyviä asioita.

Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa ja sen toteutumista arvioidaan, kehitetään ja päivitetään varhaiskasvatuksen esimiesryhmässä eli joryssa. Yhteiset linjaukset tehdään toimintamuodoittain ja tarkennetaan yksiköittäin. Varhaiskasvatuksen esimiesten säännöllisissä tapaamisissa arvioidaan ja kehitetään pedagogista toimintaa.

Järjestäjätasolla varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan arviointi pohjautuu vuosittaisen asiakaskyselyn tuloksiin, jotka käsitellään yksiköissä. Asiakaskyselyn koonti käsitellään varhaiskasvatuksen joryssa. Tulokset ovat julkisia. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi ovat keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Sastamalan varhaiskasvatuksen laatukäsikirja valmistui 2014. Laatukäsikirja on toiminnan arviointia ohjaava työkalu. Varhaiskasvatuksessa laatua arvioidaan laajemmin keskimäärin joka toinen vuosi pidettävässä auditointipäivässä.